

В І Д Г У К

**офіційного опонента на дисертаційну роботу
Тріфаніної Любові Сергіївни «Формування інформаційної культури
молодших підлітків в умовах загальноосвітнього навчального закладу»,
подану до захисту на здобуття наукового ступеня кандидата
педагогічних наук за спеціальністю 13.00.07 – теорія і методика
виховання**

Актуальність проблеми, що обрала Л. С. Тріфаніна для наукового дослідження, детермінована сучасною потребою пошуку нових підходів до вирішення проблеми адаптації особистості в інформаційному просторі та ролі закладів освіти в цьому процесі. Освітня реформа в Україні приділяє значну увагу формуванню культури особистості, в тому числі й інформаційної культури. Тому всі напрямки освітньої діяльності мають включати нові форми та методи організації педагогічного процесу, спрямовані на підвищення інформаційної культури учнівства. Ключовою зміною, яка актуалізує питання формування інформаційної культури, є інформатизація та діджиталізація усіх сфер людського буття.

Слід підкреслити, що найбільш незахищеними в світі сучасної інформації, виявилися саме діти. Особливо це стосується молодших підлітків, які, переживаючи процес пошуку власного «Я», активно взаємодіють з інформацією, часто негативного змісту та сумнівної якості. Окреслене зумовлює пошук шляхів ефективного їх включення в інформаційний простір. Це все ставить нові вимоги до закладів освіти, які мають бути готові організувати навчальну діяльність учнів так, щоб вони змогли опанувати різні види інформаційної діяльності. В цьому аспекті лише достатньо високий рівень інформаційної культури дозволить молодшим

підліткам відчувати себе впевнено в інформаційному просторі, протистояти негативним інформаційним потокам та ефективно використовувати інформацією для навчання, організації дозвілля і саморозвитку.

Варто зауважити, що пропоноване дисертаційне дослідження піднімає достатньо вагоме питання інформаційної культури молодого покоління в Україні, що безумовно засвідчує його актуальність та новизну, особливо в контексті вітчизняних нормативних документів в сфері реформування освіти, Національної стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року та Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року.

У зв'язку з актуальністю обраної проблеми, а також відповідно до об'єкта і предмета дослідження досить коректно сформульована мета дослідження, яка узгоджується з іншими елементами концептуального апарату, які сформульовано чітко, логічно, адекватно до змісту дисертації.

Заслуговує на схвалення уважне ставлення дисертантки до понятійно-термінологічного апарату дослідження. Так, авторка, на основі аналізу вітчизняних і зарубіжних філософських, історичних та психолого-педагогічних досліджень, розкриває поняття «культура», «структура культури», «інформаційна культура», «інформаційна культура особистості», зіставляє різноманітні трактування цих понять та на цій основі дає власне визначення поняття «формування інформаційної культури молодших підлітків в освітньому процесі закладу загальної середньої освіти», яке визначено, як цілеспрямований процес системного засвоєння молодшими підлітками інформаційних знань, умінь та навичок, активного пізнання інформаційного середовища, правильного орієнтування в інформаційних потоках, активної комунікативної взаємодії та набуття молодшими підлітками здатності до оцінки інформації.

Доречним є аналіз вітчизняного законодавства щодо особливостей формування інформаційної культури дітей та безпеки сприйняття і

користування інформацією (Закони України: «Про освіту» (2017 р.), «Про Національну програму інформатизації» (2015 р.), «Про доступ до публічної інформації» (2015 р.), «Про науково-технічну інформацію» (2014 р.), «Про Концепцію національної програми інформатизації» (2013 р.), «Про інформацію» (2011 р.), «Про рекламу» (2011 р.) та ін.).

Потрібно визначити як позитивне те, що дисертанткою представлено детальну характеристику структурних компонентів інформаційної культури (інформаційна поведінка, інформаційна безпека, інформаційні знання, інформаційний світогляд).

Досить вдалою, на нашу думку, є представлена характеристика груп особливостей формування інформаційної культури молодших підлітків, які обумовлюють поведінку в інформаційному просторі: анатомо-фізіологічні особливості; психологічні особливості у когнітивній, емоційно-вольовій та мотиваційній сферах розвитку молодшого підлітка; особливості формування інформаційної культури молодших підлітків в умовах закладу загальної середньої освіти. Проте не можемо не зауважити, що у дисертації не представлено особливостей взаємодії молодших підлітків з різними медіаресурсами, ризики та переваги цієї взаємодії.

Дисертантка правильно підійшла до визначення і обґрунтування критеріїв та показників сформованості інформаційної культури молодших підлітків в умовах закладу загальної середньої освіти. Результат сформованості інформаційної культури молодших підлітків відображено як сукупність когнітивного, мотиваційного, комунікативного та поведінкового критеріїв, що представлені відповідними показниками та рівнями.

Заслуговує на увагу ґрунтовний та виважений підхід Любові Сергіївни до розробки діагностичного інструментарію та побудови структури констатувального експерименту. Слід відзначити, достатню кількість респондентів дослідження: 358 осіб – це молодші підлітки 5-6 класів закладів загальної середньої освіти; 100 осіб – батьки, діти яких навчаються в 5-6

класах; 50 осіб – педагоги (класні керівники, вчителі, заступники директорів з виховної роботи, які працюють з даною віковою категорією дітей у цих освітніх закладах).

За результатами констатувального експерименту Л. С. Трифаніною було виявлено низький рівень сформованості інформаційної культури у молодших підлітків та виокремлено чинники, які негативно впливають на зазначений процес, в умовах закладу середньої освіти. Зазначене дозволило спрогнозувати складові формувального етапу експерименту: створення педагогічних умов формування інформаційної культури молодших підлітків, розробку технологічного забезпечення впровадження педагогічних умов; удосконалення методів та форм підвищення рівня інформаційної культури з урахуванням вікових особливостей молодших підлітків.

Авторка демонструє науково-обґрунтований, комплексний підхід у формування педагогічних умов формування інформаційної культури молодших підлітків, зокрема, обґрунтовані педагогічні умови процесуально взаємопов'язані між собою, є взаємодоповнюючими елементами освітнього процесу та сприяють його ефективності, забезпечують активну взаємодію всіх суб'єктів навчально-виховного процесу у підвищенні рівня інформаційної культури.

Вважаємо за доцільне наголосити, що Л. С. Трифаніною досить ґрунтовно та розлого подано зміст та результати формувального етапу експерименту. Дисертація змістовно наповнена характеристиками форм та методів, спрямованих на формування інформаційної культури молодших підлітків. Це, зокрема, матеріали щодо застосування програм шкільного ІК-квесту, веб-квесту, смарт-мобу, віртуальної експедиції, кейс-стаді, дебати та ін.

Дисертація має не лише наукову новизну, а й практичну значимість, адже за її результатами розроблено та впроваджено у практику навчально-методичний посібник «Формування інформаційної культури молодших підлітків в умовах загальноосвітнього навчального закладу», а також

комплексна програма «Мандрівка у світ інформації» та цикл виховних годин. Матеріали дослідження стануть в пригоді педагогам, соціальним педагогам, класним керівникам та організаторам виховної роботи, студентам і викладачам навчальних закладів різних рівнів акредитації, слухачам та викладачам курсів підвищення кваліфікації, працівникам обласних інститутів післядипломної освіти педагогічних працівників.

Послідовність викладу, доказовість положень і висновків характеризують дисертацію як цілісне, повне й завершене дослідження. Слід відзначити також стилістичну культуру тексту дисертаційної роботи, його продуману структуру, багатовекторність аналізу, лаконічність висновків, значний обсяг джерельної бази. Ознайомлення з рукописом дисертації та авторефератом, публікаціями у фахових виданнях дає підстави для висновку щодо високого рівня методологічної культури Л. С. Трифаніної, її наукової чесності та відповідальності за результати наукового пошуку.

Любов Сергіївна справедливо зазначає, що здійснена нею теоретико-експериментальна робота не вичерпує досліджувану проблему і вважає доцільним подальше її вивчення шляхом визначення особливостей формування та розвитку інформаційної культури дітей різного віку; характеристики гендерних особливостей формування інформаційної культури дітей та молоді; виявлення особливостей формування інформаційної культури дітей у позашкільних закладах освіти; характеристики форм та методів підготовки педагогів до формування інформаційної культури молодших підлітків в умовах закладу загальної середньої освіти. Уважаємо, що зазначені напрями науково-дослідної роботи можуть слугувати орієнтиром для подальших наукових пошуків Л.С.Трифаніної.

Основні результати дисертації викладено у 29 наукових та науково-методичних працях. З них: 1 методичні рекомендації, 7 статей у наукових фахових виданнях України (2 – у співавторстві), 5 статей у зарубіжних

виданнях, 4 статті у провідних наукових виданнях України, 12 тез доповідей (1 – у співавторстві). Зміст автореферату ідентичний основним положенням дисертації.

Загалом високо оцінюючи актуальне, науково виважене, оригінальне й самостійне дисертаційне дослідження, що, безумовно, має теоретичну цінність і практичне значення, збагачує сучасну вітчизняну педагогічну науку й практику новими ідеями, фактами, методичними підходами, вважаємо за необхідне висловити окремі зауваження, побажання та пропозиції:

1. Одним із структурних компонентів інформаційної культури в п.1.1. визначено інформаційну безпеку, що є надзвичайно важливим в сучасних соціо-культурних умовах. Проте надалі в компонентах та показниках інформаційної культури молодших підлітків не відображено цієї складової. На наш погляд, варто було б визначити та дослідити такий показник як «здатність протистояти негативному інформаційному впливу».

2. В трактуванні поняття «формування інформаційної культури особистості» авторка визначає як один із процесів «набуття навичок інформаційної діяльності» (здобуття, накопичення, кодування, переробка інформації). Бажано було б описати і процес створення інформації, тобто власного інформаційного продукту, що особливо актуально в середовищі молодших підлітків (власні блоги Youtube-канал та інша медіапродукція). Робота значно виграла б, якби дисертантка виокремила «створення власного інформаційного продукту» як показник в поведінковому критерії.

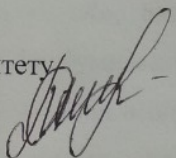
3. На наш погляд у пункті 2.2. не вистачає єдиного схематичного представлення процесу впровадження педагогічних умов інформаційної культури молодших підлітків в освітній процес закладу загальної середньої освіти. Вдалим було б зобразити це у вигляді алгоритму, що б дозволило представити шляхи реалізації педагогічних умов не в загальному, а відповідно кожному етапу.

Окремі з висловлених міркувань та пропозицій носять дискусійний характер і суттєво на рівень та якість рецензованого дисертаційного дослідження не впливають.

Дисертаційна робота «Формування інформаційної культури молодших підлітків в умовах загальноосвітнього навчального закладу» є завершеним, цілісним, самостійним дослідженням, яке відповідає вимогам пп.9, 11-13 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України за № 576 від 27.07.2013р., і дає підстави для присудження Тріфаніній Любові Сергіївні наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.07 – теорія і методика виховання.

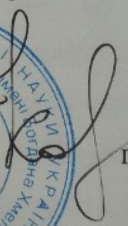
Офіційний опонент:

кандидат педагогічних наук,
викладач кафедри соціальної роботи
та соціальної педагогіки,
Черкаського національного університету
імені Богдана Хмельницького

М. М. Матвійчук

Підпис засвідчую
Проректор з наукової, інноваційної
та міжнародної діяльності

проф. С. В. Корновенко